

NELEGÁLNÍ FINANCE A TAJNÉ FONDY NA CESTĚ KSČ K MOCI

FRANTIŠEK HANZLÍK

The content of the study is the use of secret funds and illegally acquired funds by the Communist Party and secret services in the army and the Ministry of Interior in the struggle for political power in the years 1945–1948.

The first section is devoted to the wider context of the financing of political parties in the postwar period. The next part deals with the role of the secret services, which was dominated by the Communist Party during 1945 because of obtaining illegal finances and creating slush funds.

The final section is devoted to the fates of the main actors of illegal transactions made by the intelligence service of the Ministry of Interior, which remained for a long time shrouded in mystery.

Key words: Secret funds; intelligence; finance; defense intelligence; the Communist Party; the secret services; political parties; illegal.

Problém financování politických stran

V letech 1945–1948 probíhal v Československu zápas o politickou moc, který vyvrcholil převzetím moci komunistickou stranou v únoru 1948. Hlavními aktéry tohoto zápasu se staly politické strany. Jejich vedoucí činitelé spolurozhodovali o obsahu Košického vládního programu a o poměru sil v nově konstituované vládě Národní fronty Čechů a Slováků. Osvobození republiky, které bylo jejich hlavním cílem, se stalo realitou 9. května 1945. Po osvobození získal zápas o politickou moc ve všech oblastech života společnosti novou dimenzi. Vedení jednotlivých politických stran měla zcela rozdílné představy o realizaci vládního programu. Od nejvyšších článků státní moci, představovaných především vládou a posléze Prozatímním národním shromážděním až po jejich nejnižší stupně reprezentované Národními výbory, se střetávaly zájmy politických stran ve snaze získat co největší podíl na politické moci.¹ Všechny politické strany se proto snažily neustále rozšiřovat svoje členské základny a počty svých příznivců. Vedení politických stran si postupně uvědomovala, že jejich vliv ve společnosti je přímo závislý na počtu organizovaných členů a voličů. Tuto skutečnost plně potvrdily květnové volby v roce 1946.

Žádná z politických stran se při své každodenní činnosti neobešla bez rozsáhlého aparátu, jehož základ tvořili placení funkcionáři. Vysoké výdaje představovaly také náklady předvolební kampaně, různé stranické konference, sjezdy a další politické akce. Proto se všechny politické strany snažily získat finanční prostředky k pokrytí těchto nezbytných nákladů různými způsoby. Příspěvky, které platili členové všech politických stran, stačily pouze na pokrytí části nezbytných výdajů. Funkcionáři, kteří byli zodpovědní za hospodaření, hledali proto neustále další zdroje příjmů. Dostávali se přitom mnohdy až na samou hranici zákonů a v mnoha případech

¹ Blíže viz HANZLÍK, F.: *Únor 1948 výsledek nerovného zápasu*. Praha 1997.

docházelo k jejich porušování. Pokud to bylo pro všechny politické strany výhodné, nacházely i určitý kompromis při jednáních vlády a také na úrovni vedení politických stran při projednávání zákonů, které jim mohly přinést profit. Například při projednávání zákona, který politické strany osvobodil od majetkových dávek, při jednání o přidělení konfiskovaných tiskárenských podniků atd.² Příjmy z tiskařských podniků a stranického tisku přitom tvořily nezanedbatelný zdroj příjmů stranických pokladen.

Část funkcionářů politických stran (většinou funkcionáři na úrovni celostátního vedení) byla placena z titulu zastávaných funkcí ve státní správě nebo i v parlamentu. Šlo především o vládní činitele, poslance parlamentu i osoby působící v armádě a v bezpečnosti. Největší zastoupení v těchto složkách měla komunistická strana. O obsazení uvedených míst na všech úrovních probíhal neustálý zápas. Ve snaze zajistit každodenní fungování svých politických aparátů se všechny politické strany potýkaly ve větší či menší míře s finančními problémy. Tato situace je nutila využívat při získávání finančních prostředků rozličných metod a prostředků. Od zadlužení až po využívání podezřelých finančních zdrojů v rozporu s tehdy platnými zákony. Mezi KSČ a všemi ostatními politickými stranami byl základní rozdíl. Komunistická strana se ve velmi krátké době po osvobození stala významnou mocenskopolitickou silou. V zápase o politickou moc využívala vedle demokratických prostředků také metod, které byly v rozporu s platnými zákony a ústavou. Tato skutečnost se promítla i v metodách a způsobech získávání finančních prostředků ve prospěch strany.

Nelegální finance a tajné fondy

Komunistická strana ovládla v létě roku 1945 ministerstvo vnitra (MV) a všechny tehdy existující tajné služby.³ Výše uvedené pozice umožňovaly vedení komunistické strany při získávání finančních prostředků porušovat tehdy platné zákony a předpisy s minimálním rizikem, že bude tato činnost odhalena. Získané prostředky byly následně používány nejen k financování činnosti komunistické strany, ale i k jiným účelům. Svědčí o tom i obsah dokumentů uložených v Národním archívu (NA), v Archívu bezpečnostních složek (ABS) i ve Vojenském ústředním archívu (VÚA).

Převážnou část finančních prostředků získávalo vedení komunistické strany cestou tajných služeb, především zásluhou vojenského obranného zpravodajství a odboru pro politické zpravodajství ministerstva vnitra „Z“. Tajné služby ovládané komunistickou stranou sehrály významnou roli i v zápasu o politickou moc mezi komunisty a jejich protivníky. Po roce 1989 vyšly publikace, které toto potvrzují.⁴ Podílely se i na nelegálním získávání finančních prostředků. Úkoly v tomto smyslu uložilo vedení KSČ komunistům, kteří stáli v čele tajných služeb. Šlo o přísně utajované operace. O jejich skutečném významu a poslání věděli pouze jednotlivci, kteří je řídili. K nim patřili především šéf armádního obranného zpravodajství (OBZ) Bedřich Reicin a jeden z vedoucích činitelů zpravodajské služby ministerstva vnitra dr. Zdeněk Toman.⁵ Nevěděl o nich ani kpt. JUDr. Karel Vaš, který byl v roce 1946 zástupcem Bedřicha Reicina. Vzni-

² KAPLAN, K.: *Majetkové zdroje KSČ v letech 1945–1952*. Praha 1993, s. 5–6.

³ V čele armádního obranného zpravodajství (OBZ) stál pplk. Bedřich Reicin, zemské odbory bezpečnosti II. řídil Emil Hršel, přednostou 2. oddělení hlavního štábu MNO se stal pplk. JUDr. Anton Rašla, kterého v říjnu 1945 vystřídal plk. Karel Hanus. Do čela zahraniční rozvědky ministerstva vnitra byl postaven Zdeněk Toman, původním jménem Zoltán Goldberger. Všichni jmenovaní byli členy KSČ.

⁴ Blíže viz HEJL, V.: *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha 1990; HORA, O.: *Svědectví o puči*. Díl. I–II. Praha 1991; KAPLAN, K.: *Pravda o Československu 1945–1948*. Praha 1990; KAPLAN, K.: *Nekrvavá revoluce*. Praha 1993; HANZLÍK, F.: *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc 1945–1948*. Praha 2003.

⁵ Obranné zpravodajství vzniklo na základě nařízení sovětského velení u 1. čs. armádního sboru v SSSR v lednu 1945. Od samého počátku stál v jeho čele Bedřich Reicin. JUDr. Zdeněk Toman stál v čele zahraniční rozvědky ministerstva

kaly dokonce i kuriózní situace, kdy agenti vojenské zpravodajské služby zjistili, že jejich kolegové z rozvědky ministerstva vnitra provádí v zahraničí nelegální transakce. Tuto skutečnost hlásili jejich nadřízeným, aniž tušili, že tuto operaci řídí.⁶ Mezi jednotlivými akcemi, které realizovaly tajné služby, a ostatními transakcemi, na kterých se podílely jiné subjekty, nebyl žádný bezprostřední vztah. Shodným rysem nelegálního získávání finančních prostředků bylo používání stejných metod a prostředků. Jednalo se například o tzv. markové obchody, pašování zlata, drahokamů, bižuterie, lihovin, cigaret a dalšího zboží.

V rámci tajných služeb vznikaly v rozporu s tehdy platnými zákony tajné fondy. S nimi podle vlastního uvážení a bez jakéhokoliv omezení disponovali ti, kteří rozhodovali o jejich vytvoření. Část prostředků byla využita ve prospěch KSČ a další část na financování různých aktivit, které nebylo možno hradit legální cestou z oficiálních fondů zpravodajských služeb.

Dnes nelze přesně zjistit, jaký byl celkový objem finančních prostředků, které různými, většinou nelegálními způsoby tajné služby získaly. Obsah archivních pramenů však svědčí o tom, že šlo řádově o desítky až stovky milionů korun. Lze jen velmi těžko prokázat, jaká část z těchto nelegálně získaných financí byla využita komunistickou stranou, jaká část zůstala tajným službám a kolik finančních prostředků skončilo na soukromých kontech aktérů těchto transakcí doma i v zahraničí.⁷ Z obsahu archivních pramenů je zřejmé, že tyto finanční prostředky byly využívány mimo jiné i k podplácení a korumpování osob pro KSČ jakkoliv využitelných, a to jak v armádě, v bezpečnostních složkách, tak i v jiných institucích.

O existenci tajných fondů OBZ věděl i ministr obrany gen. Ludvík Svoboda. Informaci o tom, že šéf OBZ Bedřich Reicin disponuje tajnými fondy se značným množstvím finančních prostředků, sdělil v dopise Klementu Gottwaldovi ze dne 2. prosince 1952.⁸ Gen. Svoboda se o tajném fondu OBZ zmiňuje i v souvislosti s koupí automobilu pro gen. Moskalenka při jeho návštěvě v Československu v roce 1949. Byl mu věnován jako odměna za jeho podíl na osvobození. Až později se při jednání vlády zjistilo, že podle stávajících zákonů neexistuje způsob jak automobil výrobcí zaplatit. Problém vyřešil tehdejší přednosta 5. oddělení hlavního štábu ministerstva národní obrany (MNO) plk. Bedřich Reicin, když automobil zaplatil právě z onoho tajného fondu.

Tajné fondy obranného zpravodajství

Ve fondech Archívu bezpečnostních složek i ve Vojenském ústředním archívu najdeme dílčí informace o získávání finančních prostředků vojenským obranným zpravodajstvím z různých

vnitra. Za války působil v Anglii. Informace o přísném utajování nelegálního získávání finančních prostředků tajnými službami ministerstva vnitra a ministerstva národní obrany potvrzuje ve svých výpovědích kpt. Adolf Püchler, který se tajných operací podílel. Zdeněk Toman nařídil přísné utajení všeho, co se týkalo získávání peněz pro KSČ. Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (dále VÚA-VHA), f. 100/52, sv. 33, a. j. 231, výpověď Adolfa Püchlera ze dne 16. prosince 1949.

⁶ Při plnění jiných úkolů zjistil nelegální transakce v Anglii, řízené Zdeňkem Tomanem, důstojník OBZ Vilém Kahan. VÚA-VHA, f. 100/52, sv. 33, a. j. 231, záznam se soudruhem mjr. Kahanem ze dne 1. března 1951 v komisi stranické kontroly.

⁷ Jeden z aktérů nelegálních transakcí Zdeněk Toman byl zatčen v dubnu 1948. Po zatčení Tomana spáchala jeho manželka sebevraždu. Při vyšetřování události byla v jejich bytě nalezena vkladní knížka na její jméno, na které bylo uloženo 250 000 Kč a dalších 50 000 na jméno Zdeňka Tomana. Nemí vyloučeno, že i tyto finanční částky mohly pocházet z nelegálních transakcí, které Toman organizoval. SLANINA, J.: *Akce „TOMAN“*. Sekuritas Imperii, 1994, č. 1, s. 122.

⁸ Koncem roku 1952 byl gen. Ludvík Svoboda krátce internován. V té době napsal obsáhlý dopis Klementu Gottwaldovi, v němž se v souvislosti s vyjádřením k činnosti Bedřicha Reicina zmiňuje také o tajném fondu OBZ.

zdrojů ještě v průběhu války. Fakta z archívních pramenů potvrzují i osobní svědectví pamětníků. S největší pravděpodobností vznikl tajný fond OBZ ještě v době války. Bezprostředně po jejím skončení došlo k jeho rozšíření.

Po vstupu 1. čs. armádního sboru na Slovensko na podzim roku 1944 byla vyhlášena na osvobozených územích mobilizace. Vojenské obranné zpravodajství v čele s Bedřichem Reicinem vzniklo v lednu 1945. Ve velmi krátké době byly konstituovány orgány OBZ u všech součástí armádního sboru.⁹ Jedním z hlavních úkolů OBZ bylo prověření všech osob, které na základě mobilizační vyhlášky nastupovaly na Slovensku do jednotek sboru. Příslušníci polního četnictva 1. čs. armádního sboru, které bylo OBZ podřízeno, zatýkali i kolaboranty a zrádce (skutečné i domnělé) z řad civilního obyvatelstva. Již v únoru 1945 byl na základě nařízení npor. Bedřicha Reicina zřízen internační tábor v obci Velká u Popradu. Do tábora byly polním četnictvem odevzdávány osoby, které byly nejdříve vyšetřovány příslušníky OBZ v Popradu. Většinou šlo o civilní osoby, které byly označeny spoluobčany za kolaboranty. Ve svých pozdějších stížnostech udávali vězňáci, že jim byly po příchodu do tábora při výsleších odebrány příslušníky OBZ všechny cenné předměty (kožené kabáty, hodinky, peníze, prsteny atd.).¹⁰

K zatýkání civilních osob na Slovensku se vyjádřil i pplk. JUDr. Karel Vaš ve své rozsáhlé výpovědi v roce 1955, kde uvádí: „*Rychlým postupem Sovětské armády byl celý defenzivní aparát postaven před těžké úkoly. Šlo nejen o zneškodňování německých sabotérů, diverzantů a špiónů, ale i zatýkání a zajištění zrádců a jiných např. elementů z řad civilního obyvatelstva, jako velitelů tzv. Hlinkových gard atd. Všichni zatčení byli dáni k dispozici sovětským orgánům k dalšímu opatření, k potrestání a odsunu.*“¹¹ Bedřich Reicin v době, kdy byl sám vyšetřován jako člen „*protistátního spikleneckého centra Rudolfa Slánského*“, označil bezhlavé zatýkání civilního obyvatelstva za zločin. K tomu Karel Vaš v dokumentu z roku 1955 dále říká: „*Vždyť tento zločin jsem prováděl na základě sovětských rozkazů, které pro mne byly svaté [...]. A dále pak, že vlastně s oddělením OBZ sboru pracovaly paralelně operativní skupiny kontrarozvědky 38. armády, která vlastně dělala tentýž ‚zločin‘, zatýkala civilní osoby a kolaboranty a která od oddělení sboru přebírala naše zatčené k dalšímu opatření.*“¹²

Podobné praktiky uplatňovali příslušníci OBZ i při prověřování příslušníků bývalé armády Slovenské republiky, kteří se hlásili do 1. čs. armádního sboru. Osudy tisíců důstojníků a vojáků slovenské národnosti ovlivnily výsledky jednání Vojenské rady při předsednictvu vlády ze dne 12. dubna 1945. V jeho průběhu se projednávala otázka přijímání důstojníků, rotmistřů a vojáků, kteří nastupovali do armády na osvobozeném území na základě mobilizační vyhlášky. Plk. Mikuláš Ferjenčík navrhl, aby ti, kdo nebudou přijati do armády jako kolaboranti a zrádci, byli odesláni ke sboru a následně do koncentračních táborů.¹³ Směrnice MNO k realizaci zmíněného usnesení

⁹ Blíže viz HANZLÍK F.: *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc 1945–1948*. Praha 2003.

¹⁰ O těchto skutečnostech vypovídal podrobně bývalý příslušník 1. čs. armádního sboru v SSSR Michal Uram v březnu 1953 při výslechu v Košicích. Národní archiv (dále NA), f. MNB 8/10, k. 66. Další osud skupiny internovaných z tábora Velké u Popradu ukazuje na tehdejší praktiky Reicinova OBZ. Bez jakéhokoliv vyšetřování a obvinění byli přesunuti nejdříve do Martina a potom do Prahy. V internaci strávili více než pět měsíců. Dne 12. července 1945 obdržel jejich stížnost a žádost o předání civilním bezpečnostním složkám státní tajemník v MNO gen. Mikuláš Ferjenčík. VÚA-VHA, f. MNO, Státní tajemník, č. j. 101 177, 1945.

¹¹ HANZLÍK, F. – POSPÍŠIL, J. – POSPÍŠIL, J.: *Sluha dvou pánů*. Vizovice 1999, s. 76. Pplk. JUDr. Karel Vaš byl od ledna 1945 v hodnosti nadporučíka zástupcem přednosty oddělení obranného zpravodajství 1. čs. armádního sboru v SSSR kpt. Bedřicha Reicina.

¹² HANZLÍK, F. – POSPÍŠIL, J. – POSPÍŠIL, J.: *Sluha dvou pánů*. Vizovice 1999, s. 76.

¹³ VÚA-VHA, f. VR, č. j. 3/taj./1945. Toto opatření se mělo podle návrhu plk. Ferjenčíka týkat pouze důstojníků a vojáků, kteří se prokazatelně provinili v období války buď na východní frontě, nebo v boji proti SNP a měli být za své činy potrestáni.

obsahovala však i ustanovení, které považovalo příslušníky bývalé slovenské armády a domobranu, na rozdíl od českého vládního vojska, za vojáky nepřátelské armády. Proto je příslušníci OBZ většinou bez jakéhokoliv prověřování odesílali do zajateckých táborů Rudé armády v Polsku. Později následoval jejich odsun do táborů na území SSSR. Tento osud stihl tisíce bývalých vojáků a důstojníků slovenské armády bez toho, že by se jakýmkoliv způsobem provinili. Většina z nich skončila v táborech na území SSSR, odkud se vraceli ještě několik roků po skončení války.¹⁴ Před odesláním do sovětských zajateckých táborů jim byly zabaveny peníze, všechny cennosti, dobrá obuv nebo uniformy. O cenné věci byli připraveni mnohdy i důstojníci a vojáci, kteří byli později do armády přijati. Skupinu 416 slovenských vojáků, kteří byli počátkem května 1945 odesláni po prověření OBZ v Žilině do sovětských internačních táborů ve Vrútkách a v Dolném Kubíně, odmítli jejich velitelé přijmout. Nakonec byli zařazeni do jednotek sboru. Po skončení války podali v červnu 1945 oficiální stížnost státnímu tajemníkovi MNO gen. Mikuláši Ferjenčíkovi.¹⁵

Ke stížnosti se oficiálně vyjádřil přednosta Hlavní správy obranného zpravodajství MNO pplk. Bedřich Reicin. Fakticky potvrdil skutečnosti uváděné ve stížnosti se závěrem, že tento postup byl zcela běžný, neboť šlo o vojáky nepřátelské armády a zabavené finanční prostředky, cennosti a další věci byly využity ve prospěch bojujících jednotek.¹⁶

Armádní obranné zpravodajství obdrželo po skončení války také značné obnosy německých marek a dokonce i rublů od sovětské armády. Německé marky byly později využity k různým účelům v americkém okupačním pásmu v Německu.¹⁷

Za branné pohotovosti státu do konce roku 1945 byl OBZ svěřen úkol zajistit bezpečnost osvobozených území a „vyčistit“ je s pomocí vojenských jednotek od zbytků německé armády, Wehrwolfu a jiných diverzních skupin. Armádní obranné zpravodajství bylo nadřazeno všem vojenským jednotkám i bezpečnostním orgánům ministerstva vnitra. Při plnění tohoto úkolu zatýkaly bezpečnostní oddíly OBZ nejen příslušníky bývalé německé armády a podzemního hnutí, ale i osoby, které se v pohraničí podílely na rabování v období divokého odsunu sudetských Němců, tzv. zlatokopy. Do rukou příslušníků bezpečnostních oddílů OBZ se tak dostávaly rovněž značné finanční částky a cenné předměty. To byl další ze zdrojů tajných fondů OBZ.

Okolnosti vzniku tajného fondu byly prošetřovány po zatčení gen. Bedřicha Reicina v únoru 1951. Výsledkem důstojníků, kteří o vzniku a existenci fondu byli informováni, se podařilo zjistit, že jeho základ tvořily finance, které pocházely z nálezů sovětských peněz poblíž města Bochova u Karlových Varů. Byla vypracována přísně tajná zpráva o nálezů sovětských peněz, o vytvoření tajného fondu OBZ a o použití finančních prostředků fondu do roku 1951.¹⁸

V polovině června 1945 našli vojáci jednotky, která obsazovala pohraničí při pátrání po německých zbraních, v rybníce nedaleko Bochova pytle se sovětskými penězi. Pod dozorem velitele posádky mjr. Josefa Pospíšila byly peníze přepočítány a usušeny. Pytle obsahovaly celkem 23 470 desetičveroncových bankovek z roku 1937. Na základě rozhodnutí mjr. Pospíšila odvezl bankovky dne 15. června 1945 npor. Karel Suchý se třemi důstojníky na velitelství 11. divize do Plzně.

¹⁴ Blíže viz HANZLÍK, F.: *K osudům důstojníků a vojáků armády Slovenské republiky koncem roku 1944 a v průběhu roku 1945*. In: *Válečný rok 1944*. Praha 2001.

¹⁵ Úřední záznam kpt. Zelinky o nepřistojnostech při hlášení se důstojníků u náhradního pluku ze dne 7. června 1945. VÚA-VHA, f. MNO, Státní tajemník, č. j. 100045/45.

¹⁶ Reicinova odpověď na stížnost kpt. Zelinky. Ze zápisu je zřejmé, že jeho obsah nepřipravoval osobně Bedřich Reicin, neboť je napsán ve slovenském jazyce. VÚA-VHA, f. MNO, Státní tajemník, č. j. 100049/45.

¹⁷ Tyto informace sdělil autorovi v rozhovoru dne 21. února 2002 genmjr. v. v. doc. Ing. Oldřich Kvapil, CSc., který po únoru 1948 stál v čele čs. vojenské rozvědky.

¹⁸ NA, f. MNB 8/1, k. 56.

Po dohodě s Národní bankou československou byly 18. června odevzdány filiálce národní banky v Plzni. Služebním hlášením podřízených důstojníků OBZ se informace o nálezů peněz dostala k přednostovi Hlavní správy OBZ pplk. Reicinovi. Na základě jeho rozhodnutí převzal bankovky v Plzni po předložení plné moci příslušník OBZ npor. Pavel Fiala a odvezl je do Prahy na Hlavní správu OBZ. Podle Reicina vyjádření měly být bankovky odevzdány sovětským orgánům, protože se jednalo o bankovky protisovětských německých zpravodajských skupin.¹⁹ Podle údajů uvedených ve zprávě činila celková hodnota červoncových bankovek 2 348 300 rublů. V přepočtu podle tehdy platného kurzu šlo o více než 10 500 000 korun. Postupně byla celá částka vyměněna za československé koruny.

Podle vyjádření gen. Oldřicha Kvapila byly peníze ponechány Reicinovi sovětskou armádou na hrazení výdajů, které nebylo možno platit z oficiálních zdrojů přidělených OBZ.²⁰ Ke vzniku fondu a jeho účelu se při vyšetřování vyjádřil i Reicinův nástupce gen. Josef Musil: „*Podle sdělení gen. Reicina byl tento fond utvořen se souhlasem nejvyšších stranických orgánů a nejvyšších vojenských funkcionářů za tím účelem, aby v případě, že by reakční strany nechtěly v parlamentě povolit úvěr pro zpravodajskou službu, aby zde byl fond, ze kterého tato by byla dotována.*“²¹

Až do konce roku 1946 měl peníze uloženy ve svém trezoru Bedřich Reicin a byly využívány podle jeho rozhodnutí. V té době byl anonymním dopisem upozorněn zástupce Reicina plk. gšt. Josef Černík na existenci tajného fondu a na skutečnost, že peníze jsou uloženy u Reicina v trezoru a že s nimi disponuje podle vlastního uvážení. Po jeho rozhovoru s Reicinem byly peníze uloženy ve městské spořitelně v Bubenči a využívány dále na základě rozhodnutí Reicina. Ve zprávě o tajném fondu je uveden i přehled výdajů. Značné částky byly použity na činnost Sdružení zahraničních vojáků druhého odboje, které ovládala KSČ. Výdaje činily více než 770 000 korun. Na nákup automobilu pro gen. Moskalenka v lednu 1949 a jeho přepravu do SSSR bylo vydáno více jak 335 000. Menší částky byly vydány na jiné účely. Např. dar ministru národní obrany k narozeninám 25 000 Kčs, dar maršálu Vasilevskému 34 607 Kčs, dary pro návštěvu z SSSR 100 000 Kčs, rozloučení gen. Bedřicha Reicina při odchodu z OBZ na místo náměstka ministra národní obrany 17 000 Kčs.

Z tajného fondu OBZ byly hrazeny i výdaje Okresního národního výboru v Přerově ve výši 69 870 Kčs na exhumaci a pohřbení více než 250 Karpatských Němců ze Slovenska, zastřešených příslušníky OBZ pod velením ppor. K. Pazúra v Lověšicích u Přerova dne 17. června 1945.²² Po zatčení Bedřicha Reicina a vyšetřování okolností vzniku a použití tajného fondu OBZ byly zbývající finanční prostředky ve výši více než 7 000 000 korun převedeny do paušálu vojenské kontrarozvědky.²³

K financování činnosti, která byla v rozporu s tehdy platnými zákony, používal Reicin i finanční prostředky přidělené OBZ. Šlo především o takzvaný zpravodajský paušál, který byl využíván k financování agentů OBZ. Počátkem roku 1947 nařídil Reicin odposlechy telefonických hovorů vedoucích funkcionářů armády včetně ministra národní obrany gen. Ludvíka Svobody. Od ÚV KSČ si vyžádal tři spolehlivé pracovníky na obsluhu odposlouchávacího zařízení. Osoby, které obsluhovaly odposlouchávací zařízení v budově generálního štábu, neby-

¹⁹ NA, f. MNB 8/1, k. 56.

²⁰ Rozhovor s gen. O. Kvapilem dne 21. února 2002.

²¹ NA, f. MNB, 8/6, k. 61, protokol o výpovědi gen. Josefa Musila dne 17. července 1951.

²² NA, f. MNB 8/1, k. 56.

²³ NA, f. Komise I., sv. 11, a. j. 198, zápis z pohovoru plk. Josefem Lvem v budově ÚV KSČ dne 27. července 1957. Plk. Lev celou transakci realizoval.

ly zaměstnány ani u OBZ, ani u ministerstva národní obrany, aby nemohla být zjištěna jejich totožnost. Byly pravidelně vypláceny ze zmíněného zpravodajského paušálu a vedeny jako agenti OBZ.²⁴

Odposlouchávány byly všechny služební i soukromé hovory osob podle seznamu, který vypracoval Reicin. Pokud to umožňovala kapacita odposlechového zařízení, byly odposlouchávány náhodně ještě další osoby. Získané informace předával Reicin K. Švábovi, který stál v čele evidenčního oddělení ÚV KSČ. Současně byly získané informace využívány k přípravě perzekuce generálů a důstojníků po uchopení moci komunistickou stranou v únoru 1948. Odposlouchávací zařízení bylo využíváno v ještě větším rozsahu po únoru 1948.²⁵

Bedřich Reicin zřejmě disponoval ještě dalšími finančními prostředky, které využíval podle svých potřeb. Také ty nebyly nijak evidovány a účtovány. Z nich vyplácel například odměny svým agentům, kteří nebyli vedeni v evidenci spolu s agenty ostatních příslušníků OBZ. Stejně tak vyplácel pravidelné měsíční odměny v tisícových částkách některým ze svých řidičů.²⁶

Také finanční prostředky a cennosti, které získaly bezpečnostní oddíly OBZ při svém působení v pohraničí v létě a na podzim 1945, nebyly většinou nijak evidovány. Byly využívány libovolně na základě rozhodnutí Bedřicha Reicina. Docházelo i k obohacování jednotlivých příslušníků bezpečnostních oddílů OBZ. Podle svědectví těch, kdo byli vyšetřováni po zatčení Bedřicha Reicina, se v jeho kanceláři nacházelo v létě roku 1945 několik beden zlata, šperků a dalších cenných předmětů, které rovněž nebyly nijak evidovány. Později byly uloženy ve třech trezorech na Hlavní správě OBZ. Podle tehdy platných zákonů měly být okamžitě odevzdány Fondu národní obnovy. Až v lednu 1947, opět na základě upozornění anonymního pisatele, byl na základě nařízení plk. gšt. Josefa Černíka se souhlasem Bedřicha Reicina proveden jejich soupis a byly odevzdány Fondu národního majetku.²⁷

OBZ se pod vedením Bedřicha Reicina podařilo velmi rychle vybudovat výsadní postavení v armádě i vůči ostatním bezpečnostním složkám ministerstva vnitra. Svědčí o tom i jeho úloha při realizaci zpravodajské ochrany průmyslu, faktické podřízení finanční stráže OBZ, ale i omezení činnosti 2. oddělení hlavního štábu a získání vedoucího postavení vůči Státní bezpečnosti (StB).²⁸ Rychlý růst vlivu OBZ a osobní moci Bedřicha Reicina vyvolával pochybnosti a různé úvahy i u důstojníků, kteří jej znali již z doby jeho působení u našich jednotek v SSSR. Jedním z nich byl i plk. MUDr. Josef Škvařil. K působení OBZ po roce 1945 uvádí: *„Stále více vtírá se člověku myšlenka, že za Reicinem musel stát činitel mnohem mocnější a vlivnější ve straně, pod jehož vedením mohla být rychle budována tato rozsáhlá organizace tak, že od roku 1945 rychle zasáhla do všech odvětví politického a hospodářského života naší osvobozené vlasti.“*²⁹

²⁴ NA, f. MNB 8/10, k. 66, protokol o výpovědi gen. L. Klenu z 18. září 1951.

²⁵ Telefonické spojení mezi ministry a vysokými státními úředníky bylo realizováno ve zvláštní telefonní síti „Černín“, jejíž provoz byl pod kontrolou OBZ. O zařazení každého účastníka do této telefonní sítě rozhodoval osobně náměstek ministra národní obrany gen. Reicin. Podle sdělení gen. Kvapila byla na ministerstvu národní obrany a na generálním štábu instalována odposlechová zařízení v místnostech kde probíhala různá jednání, v kancelářích a dokonce i ve výtazích. Rozhovor s gen. O. Kvapilem dne 21. února 2002.

²⁶ Podle sdělení Václava Kruntoráda, řidiče Bedřicha Reicina, mu byla měsíčně tzv. na ruku vyplácena částka 2000 Kčs. Od roku 1946 do roku 1951, kdy působil jako řidič Reicina, šlo o značnou částku, která nebyla nikde vykazována. Rozhovor s Václavem Kruntorádem dne 2. července 2002.

²⁷ NA, f. Komise I., sv. 11, a. j. 197, záznam o pohovoru s plk. gšt. Josefem Černíkem v budově ÚV KSČ dne 6. července 1957.

²⁸ Blíže viz HANZLÍK F.: *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc 1945–1948*. Praha 2003.

²⁹ VÚA-VHA, f. 100/52, sv. 34, a. j. 245, dopis gen. J. Škvařila A. Čepičkovi ze dne 23. ledna 1951.

Faktická nekontrolovatelnost OBZ a ničím neomezený růst osobní moci Bedřicha Reicina vedly i k jejímu zneužívání k osobnímu obohacování samotného Reicina, jeho přátel i známých v armádě a na ministerstvu vnitra. OBZ i zpravodajská služba ministerstva vnitra se podílely také na nelegálním financování komunistické strany. V období let 1945–1948 úzce spolupracovali komunisté v OBZ se svými protějšky v odboru pro politické zpravodajství ministerstva vnitra.

Nelegální finance pro KSČ od rozvědky ministerstva vnitra

Získávání financí pro KSČ na ministerstvu vnitra organizoval a řídil především Zdeněk Toman, který až do svého zatčení počátkem března 1948 stál v čele zahraniční rozvědky. O této činnosti věděla pouze úzká skupina „spolehlivých“ důstojníků OBZ a odboru pro politické zpravodajství. Svědectví o tom podává bývalý pracovník 2. oddělení Hlavního štábu (HŠ) MNO Adolf Püchler, který působil za války ve Francii a později v Londýně. Používal krycích jmen – Medák, Fery Novak nebo Andrej Schojerman.³⁰

Adolf Püchler pracoval pro 2. oddělení HŠ od roku 1927 jako agent a od roku 1937 jako placený agent. V Anglii vstoupil v roce 1940 do čs. vojenských jednotek. V průběhu války pracoval v 2. oddělení londýnského MNO, které vedl gen. František Moravec. Po válce někteří příslušníci Moravcova 2. oddělení přešli do služeb OBZ a bezpečnostních složek ministerstva vnitra. V OBZ a v rozvědce MV pracovali po válce většinou odborníci, o které byla v nově konstituovaných zpravodajských službách po odstranění gen. Moravce z funkce přednosta 2. oddělení HŠ MNO nouze. Jejich význam pro OBZ, 2. oddělení HŠ MNO a pro rozvědku MV spočíval nejen v tom, že byli odborníky na zpravodajskou činnost, ale především proto, že měli rozsáhlé kontakty ze svého působení v zahraničí za války.

Jak se ukázalo, měli tito příslušníci předmnichovské vojenské zpravodajské služby i pozoruhodné kontakty na osoby z různých oblastí života společnosti v Československu. Byli mezi nimi například významní státní činitelé, vládní úředníci, významné osoby z podnikatelských kruhů, ale také osoby s kriminální minulostí a z podsvětí. Motivy jejich působení ve prospěch zpravodajských služeb ovládaných komunisty byly různé. Patřili mezi ně ti, co měli v průběhu války spory s gen. Františkem Moravcem, ale i důstojníci, kteří pracovali pro tyto služby ze zjištěných důvodů.

Proto byli využíváni i k plnění různých „choulostivých“ úkolů. K nim patřily také nelegální transakce, pomocí nichž získávaly tyto složky finanční prostředky, které nepodléhaly žádné kontrole a evidenci a byly dále používány k různým účelům. Od financování komunistické strany až po rozsáhlou korupci. O jednom z největších a nejrozsáhlejších případů získávání finančních prostředků nelegální cestou hovoří ve své výpovědi z roku 1949 již zmíněný Adolf Püchler, který sehrál v sérii po sobě jdoucích transakcí klíčovou roli.

Dne 15. dubna 1946 obdržel Püchler od dr. Tomana z ministerstva vnitra úkol získat v Anglii větší obnos liber. Při rozhovoru s Püchlerem Toman uvedl, že jde o velmi choulostivý úkol. Püchler proto žádal Tomana, aby mu sdělil, zda získané libry budou sloužit pro potřebu zpravodajských služeb, nebo k jiným účelům. Toman na tuto otázku neodpověděl. Až po delším naléhání sdělil, že peníze budou použity ve prospěch KSČ. Za splnění úkolu slíbil Püchlerovi patnáctiprocentní provize.

³⁰ VÚA-VHA, f. 100/52, sv. 34, a. j. 240, výpověď Adolfa Püchlera ze dne 16. prosince 1949. Název 2. oddělení HŠ MNO bylo převzato podle francouzského vzoru a jednalo se o oddělení zpravodajské.

V Anglii mělo být získáno celkem 50 000 liber. Při tehdy platném kurzu 350 Kč za libru činila celková částka 17 500 000 korun. V první fázi měla být získána částka 5 000 liber za prodej broušeného skla do prstenů z Jablonce. Od dr. Tomana z trezoru obdržel Adolf Püchler 450 000 Kčs a následně od neznámého majora Sboru národní bezpečnosti (SNB) dalších 50 000 Kčs. Těmito penězi zaplatil zboží, které přivezl následující den osobní tajemník gen. Bohumila Bočka Aladár Berger, který v celém případě sehrál také důležitou úlohu.³¹ Berger se osobně velmi dobře znal s Bedřichem Reicinem. Obrannému zpravodajství předával podrobné zprávy o gen. Bočkovi. Při přebírání zboží od Bergera zjistil Püchler, že disponuje ještě částkou 1 000 000 korun, které získal prodejem briliantů továrníku Liebikovi. Odkud brilianty pocházely, mu Berger nesdělil. Po projednání celé transakce s Tomanem informoval okamžitě Püchler o celé akci plk. Reicina. Jeho odpověď zněla: „Nyní jsi u dr. Tomana na ministerstvu vnitra a to je jeho věc!“³²

Püchler ohlásil Tomanovi na MV, že za peníze, které od něj obdržel, získal potřebné zboží a je připraven celou akci v Anglii realizovat. Ten vyslechl jeho informace a vzápětí požadoval navrácení 500 000 korun, které dal Püchlerovi na nákup zboží, protože údajně očekával kontrolu pokladny. Poradil Püchlerovi, aby vypůjčil peníze od Bergera. Ten odmítl peníze zapůjčit a navrhl Püchlerovi, aby peníze vypůjčil od obchodníka Václava Klabíka. S Václavem Klabíkem se Püchler znal velmi dobře již z období první republiky. Klabík měl úzké kontakty na významné osobnosti a pracoval pro gen. Josefa Bártíka. Püchler zařizoval Klabíkovi v roce 1945 zastoupení v Anglii, kde Klabík ihned uzavřel obchody za desetitisíce liber. Klabík proto Püchlerovi bez problémů půl milionu korun oproti podpisu půjčil. První transakce na získání finančních prostředků tak byla nakonec financována nikoliv z peněz ministerstva vnitra, ale půjčkou od majitele velkoobchodu a restaurací Václava Klabíka. Jednalo se o zcela průhledný tah Zdeňka Tomana. V případě neúspěchu se mohl od celé akce distancovat a důsledky případné finanční ztráty by nesl Adolf Püchler.

Další problémy vznikly s dopravou zboží do Anglie. Pro přepravu kurýrní diplomatickou poštou bylo nutno vyřídít kurýrní list, aby mohla být zásilka zapečetěna jako kurýrní pošta. Žádku vyřídil na MNO Aladár Berger a ministerstvo vnitra žádku potvrdilo. Na ministerstvu zahraničí chtěli úředníci před zapečetěním zkontrolovat obsah pytlů. Byli upozorněni na skutečnost, že se jedná o kurýrní poštu ministerstva vnitra, kterou není možno otevírat. Po telefonátu Zdeňka Tomana nakonec bez dalších průtahů úředníci pytle zapečetili. Před odletem do Anglie obdržel Püchler od Tomana obálky a zvláštní pečeti. Získané libry měl dát do obálky, zapečetit a odevzdat určené osobě. O jeho odletu do Anglie věděli ještě další důstojníci 5. oddělení HŠ, kteří žádali Püchlera, aby jim z Anglie přivezl cigarety, kávu a další různé věci, což jim slíbil.

Zboží bylo dopraveno kurýrní cestou ve třech pytlích do Anglie. Püchler dostal 14 dní dovolenou na prodej zboží. Získal asi 3 500 liber. Koncem května 1946 přiletěl do Anglie dr. Toman a převzal libry osobně. Pět set liber ponechal Püchlerovi a požadoval nákup prvotřídních látek pro ministra Noska, čokolády, kaka a čaje. Depeší přišel požadavek z HŠ MNO na nákup 500 000 cigaret. Také OBZ požadovalo nakoupit 100 000 cigaret a další zboží. Od pobočníka

³¹ Aladár Berger se narodil 11. června 1900 ve Vrbové, okr. Piešťany. Absolvoval obchodní školu. Mluvil slovensky, maďarsky, francouzsky, anglicky, německy, polsky a srbsky. Za války působil ve Francii a později v Anglii. V roce 1940 nastoupil do armády, ale ze zdravotních důvodů byl 28. října 1941 propuštěn. Ve Francii i v Anglii obchodoval s různým zbožím. Byl například dodavatelem látek pro Edvarda Beneše, generály Hasala nebo Bočka a pro další významné politické činitele v Anglii. Po únoru 1948 odešel do zahraničí. HANZLÍK, F.: *Případ Adolf Püchler*. Praha 2006, s. 135–138.

³² VÚA-VHA, f. 100/52, sv. 34, a. j. 240, výpověď Adolfa Püchlera ze dne 17. prosince 1949.

gen. Bočka špkt. Matyse obdržel Püchler seznam osob s velikostmi košil, obuvi pláště atd. V seznamu se objevila i jména gen. Píky, Ferjenčíka a dalších. Veškeré zboží bylo z Anglie odesíláno zpět na základě stejného kurýrního lístku kurýrní cestou přes čs. vojenskou misi.

Z Anglie přivezl Püchler cigarety a další zboží také Václavu Klabíkovi. Celní úředníci však u něj cigarety zajistili a požadovali zatčení Püchlera. Po zákroku Tomana a Reicina a po zaplacení cla byl po jednodenním zajištění na hlavním štábu propuštěn a pokračoval v organizování dalších transakcí. Toman nařídil Püchlerovi, aby prodal 3 000 liber získaných v Anglii a za získané peníze splatil dluh u Klabíka a nakoupil perly k dalšímu prodeji v Anglii. Koncem června 1946 sdělil Berger Püchlerovi, že má objednány perly za 1 000 000 korun. Berger zřejmě prodával i různé věci, které obdržel od Zdeňka Tomana. Při jedné z návštěv ukazoval Püchlerovi kufr plný různých fotoaparátů od Tomana, které měl prodat. Také perly byly přepraveny kurýrní cestou do Anglie. Perly prodávali v Anglii Püchlerovi agenti. Celkem za ně obdržel částku 8 000 liber. Při pobytu v Londýně měl za úkol sledovat tři týdny gen. Heliadora Píku.³³

V první polovině září roku 1946 se akce s perlami za 800 000 Kčs opakovala, včetně nákupu zboží pro prominenty. Tentokrát převzala peníze manželka dr. Tomana. Püchler podle čísel bankovek zjistil, že za ně nakupovala různé zboží. Transakce s perlami se opakovaly ještě koncem roku 1946, a to za 10 500 liber, v lednu a v březnu 1947 bylo nakoupeno a prodáno perel za 700 000 a za 1 000 000 Kčs.³⁴

Na československém velvyslanectví v Londýně pracovala od roku 1945 expozitura odboru pro politické zpravodajství ministerstva vnitra „Z“. Jejím přednostou byl do listopadu roku 1946 plk. gšt. Jan Krček. Na doporučení šéfa rozvědky MV Zdeňka Tomana se jeho nástupcem se stal JUDr. Evžen Zeman. S ním Adolf Püchler úzce spolupracoval. V budově měl dokonce vyčleněnu pro svoji potřebu pokladnu k ukládání získaných peněz.³⁵

Začátkem roku 1947 začala anglická policie vyšetřovat prodej perel. Celní úředníci i příslušníci policie delší dobu sledovali spolupracovníky Adolfa Püchlera, kteří v Anglii prodávali přivezené perly. Anglická policie si u čs. velvyslanectví vyžádala povolení k prohlídce budovy expozitury odboru „Z“ ministerstva vnitra, která nespádala pod diplomatickou ochranu. Během prohlídky nebyly nalezeny žádné kompromitující materiály. V tisku však byla zahájena kampaň kompromitující naše velvyslanectví. Püchler využil své známosti z období války a za úplatek 6 000 liber se mu podařilo kampaň zastavit. V tisku dokonce vyšly zprávy demontující předcházející informace. Jeho spolupracovníci v Anglii, občané Československa, byli odsouzeni k několikaměsíčnímu vězení a poté vyhoštěni z Anglie. Udání na Adolfa Püchlera o jeho činnosti v Anglii se dostalo i na ministerstvo vnitra, kde s ním měl být sepsán po jeho návratu protokol. Po zásahu dr. Tomana se dr. Munk, který měl protokol sepsovat, Püchlerovi dokonce omluvil.

Od počátku října 1947 organizoval dr. Toman další transakce, tentokrát s dolary a s markami v americkém okupačním pásmu v Německu. Odbor pro politické zpravodajství i 5. oddělení HŠ OBZ oficiálně nakupovaly značné obnosy německých marek v České národní bance pro

³³ VÚA-VHA, f. 100/52, sv. 34, a. j. 240, výpověď Adolfa Püchlera ze dne 17. prosince 1949. Výsledky sledování gen. Píky byly v roce 1949 využity vedle jiných materiálů ve vykonstruovaném procesu, jehož výsledkem bylo odsouzení gen. Píky k trestu smrti.

³⁴ VÚA-VHA, f. 100/52, sv. 34, a. j. 240, výpověď Adolfa Püchlera ze dne 17. prosince 1949.

³⁵ JUDr. Evžen Zeman, původním jménem Eugen Ackerman, se narodil 12. června 1914 v Mukačevě na Zakarpatské Ukrajině. V roce 1937 ukončil studium Právnické fakulty UK v Praze. Od roku 1932 byl členem KSČ. Za války působil v Anglii. Velmi dobře se znal se Zdeňkem Tomanem. Mluvil slovensky, maďarsky a anglicky. Jako jediný z aktérů nezákonných transakcí byl krajským soudem v Praze odsouzen v prosinci 1948 za zneužití moci úřední k dvacetiměsíčnímu vězení nepodmíněně. Na jeho trestný čin se vztahovala amnestie prezidenta republiky z června 1948. Trest mu byl zkrácen a byl propuštěn ze služeb ministerstva vnitra. HANZLÍK, F.: *Případ Adolf Püchler*. Praha 2006, s. 176–177.

služební potřeby, které pak využívali jejich důstojníci k nelegálním transakcím v americkém okupačním pásmu v Německu. Podle vyjádření jednoho z důstojníků OBZ vyžadoval Reicin z titulu své funkce zvláštní přiděly valut i přes 2. oddělení HŠ MNO.³⁶

V polovině října 1947 navštívil Zdeněk Toman Berlín. Po návratu zavolal Püchlera, ukázal mu 10 000 dolarů a nařídil, aby zjistil kurz na černém trhu. Püchler se obrátil telefonicky na švagra Zdeňka Tomana dr. Imricha Rosenberga, s nímž Toman neudržoval žádné styky. Ten odkázal Püchlera na hotel Central, kde fungovala černá burza. V hotelu Central našel Püchler několik známých, kteří za války působili v čs. vojenských jednotkách v Anglii a kteří se po návratu zabývali výhradně černou burzou. Od nich získal informaci, že aktuální kurz je asi 230 korun za dolar. Zároveň jej známí upozornili, aby dolary neprodával vzhledem k tomu, že kurz dolaru neustále roste. Důvodem byl zvyšující se zájem o dolary ze strany polských Židů, kteří se stěhovali do Palestiny. Odhadovali růst kurzu v krátké době až na 280 korun. Toman nařídil prodat 2 000 dolarů. Za ně obdržel Püchler částku 460 000 korun, kterou odevzdal Tomanovi.

Vedle prodeje dolarů organizoval Püchler také prodej zlata na černém trhu. Na pozvání Tomana se dostavil do jeho bytu, kam vzápětí přišel i další pracovník ministerstva vnitra Jiří Šindelář. Ten měl k dispozici asi 7 kg čtrnáctikarátového zlata a další dolary. Püchler dostal od Tomana úkol vše prodat na černém trhu. Po skončení jednání odejeli všichni na ministerstvo vnitra. Toman ve své kanceláři ukázal Püchlerovi plechovku, v níž byly ve vatě uloženy drahokamy. Nařídil mu, aby zjistil jejich cenu. Známý Püchlera z hotelu Central Vilém Weiss nechal drahokamy ohodnotit. Jejich cena byla 1 300 000 korun. Drahokamy odevzdal opět Tomanovi na ministerstvu vnitra. Zároveň obdržel nový úkol, a to zjistit aktuální cenu zlata. Ta se pohybovala kolem 234 korun za gram. Toman předal Püchlerovi 7 kg zlomkového zlata s nařízením, aby je prodal a byl přitom velmi opatrný. Zlato prodával opět přes své známé v hotelu Central. Za několik dnů mu vyplátili 1 600 000 korun. Následně získal dalších 1 300 000 za prodej drahokamů. Za získané peníze nakupoval Toman přes ministerstvo zahraničních věcí marky. V Německu za ně agenti StB a OBZ nakupovali zlato, dolary, drahokamy a další zboží. Za část prostředků nakoupili domy a další nemovitosti v americkém okupačním pásmu. Ostatní dolary a zlato putovaly do Československa přes gen. Františka Dasticha.

Zdeněk Toman pobýval na přelomu října a listopadu 1947 v Německu. Po návratu okamžitě telefonicky povolal Püchlera. V kanceláři měl 10 kg ryzího zlata a ještě dalších 10 kg zlata různé kvality. V krabici měl dále prsteny, brilianty, zlaté náušnice, různé zlaté věci a 10 000 dolarů. Tyto věci postupně Püchler prodával prostřednictvím osob z hotelu Central a dalších známých překupníků. Cena zlata v té době již dosáhla 380 korun za jeden gram a kurz dolaru 280 korun.

V polovině prosince navštívil Püchlera dr. Jan Kysutský (původním jménem Arpád Haas) z ministerstva zahraničních věcí. V průběhu rozhovoru nabídl Püchler Kysutskému k prodeji zlato, které měl od Tomana. Kysutský oznámil Püchlerovi, že zná velmi dobře člověka ze Slovenské banky v Bratislavě, který provádí různé finanční transakce pro politické činitele. Za několik dnů se setkali v bytě Kysutského. Člověk, který se Püchlerovi nepředstavil, odmítl zlato koupit, protože nemělo označení Československé národní banky. Navrhoval, že nechá zlato rozpustit, označit znakem Československé národní banky a poté jej odkoupí za 400 korun za gram. Na tento návrh Püchler nepřistoupil. Když společně prohlíželi zlaté pruty, zjistili, že mají znak říšské německé banky.

Při prodeji zlata vznikl mezi Tomanem, Püchlerem a Šindelářem konflikt, neboť se zjistilo, že v zásilkách zlomkového zlata bylo i zlato, které mělo podstatně nižší hodnotu. Od svých známých zjistil Püchler, že se o něm Toman vyjadřuje jako o zloději, lumpovi a darebákovi. Zla-

³⁶ VÚA-VHA, f. 100/52, sv. 32, a. j. 217, výpověď plk. Otakara Žampacha o Bedřichu Reicinovi.

to se znaky říšské banky se Püchlerovi nedařilo prodat. Toman proto požadoval jeho urychlený prodej a vyplacení částky v korunách. Nakonec vznikl mezi Tomanem a Püchlerem další konflikt, který skončil tím, že Püchler odmítl dále pro Tomana pracovat a vrátil cestou Šindeláře celých 7 kg zlata určeného na prodej. To bylo v době, kdy se Püchler vracel koncem listopadu 1947 na místo v 5. oddělení HŠ MNO.

V průběhu roku 1947 nakoupili agenti StB a OBZ v Německu pro dr. Tomana kolem 30 kg zlata a desetitisíce dolarů a následně je prodali v Československu. Podle vyjádření dr. Tomana se jednalo o prostředky určené pro ÚV KSČ. Dne 14. ledna 1948 navštívil Püchlera důstojník OBZ Vilém Kahan a informoval jej o tom, že dr. Toman část peněz uložil v Anglii na své soukromé konto. Důvěryhodný svědek viděl, jak jmenovaný ukládá osobně v anglické bance větší obnos peněz.³⁷

Zdeněk Toman se podílel ještě na řadě dalších nelegálních akcí, jejichž cílem bylo získat finanční prostředky.³⁸ Jednou z nich byla i akce spojená se jménem velitele bývalého židovského pracovního tábora v Ostrovcí v Polsku Mariana Kargula. Po obsazení Polska německou armádou nabídl Němcům zřízení židovských pracovních táborů. Při ústupu Němců, když se přiblížila fronta, mu bylo údajně dovoleno změnit jméno a byl odeslán do Maďarska. V období Slovenského národního povstání se objevil na Slovensku, kde navázal úzké kontakty především s vojenskými činiteli Slovenského národního povstání (SNP) a se členy vládní delegace, která byla na Slovensko poslána z Londýna. V průběhu povstání se bojů nezúčastnil a pohyboval se většinou na velitelství v Banské Bystrici. Této skutečnosti využil po skončení války. Jako účastníku odboje za národní osvobození mu bylo 21. srpna 1945 uděleno prozatímní československé občanství a stal se zástupcem československého průmyslu v zahraničí. V Polsku byl naopak na konci války zapsán na listinu válečných zločinců.

V Brazílii založil Kargul exportní firmu. Při svém pobytu v zemi však byl poznán bývalými vězni pracovního tábora v Ostrovcí, kteří emigrovali do Brazílie. Podali svědectví o tom, že za války okrádal Židy, kteří byli v táboře internováni. Informace se objevila i v americkém tisku. Kargulovi se podařilo část emigrantů podplatit a ti naopak svědčili v jeho prospěch. V letech 1945–1948 se podle vyšetřovacích spisů dopustil řady trestných činů, především podvodů a devizových deliktů. Byl několikrát zadržen a vyslýchán. Již v roce 1946 byl československé bezpečnosti známý fakt, že Ing. Marian Kargul je ve skutečnosti Marian Kierbel, bývalý velitel židovského pracovního tábora v Ostrovcí v Polsku. Tuto skutečnost potvrdily v roce 1947 i polské úřady.

Šetření však bylo vždy zastaveno na základě nařízení ministerstva vnitra po intervenci Zdeňka Tomana. Za jeho propuštění intervenovali i generálové S. Korbelt, I. Trebichavský, J. Nosko, M. Vesel i státní tajemník MNO J. Lichner. V roce 1946 byla při zatčení Kargula prověřována jeho účast v SNP. Dva příslušníci StB, kteří měli za úkol jeho činnost prověřit, podplatil. Obdrželi celkem 60 000 Kčs a každý z nich navíc motocykl Jawa 250, psací stroj a kožený kabát. Výsledek prověření byl kladný pro Kargula.³⁹ Velitel StB Jindřich Veselý sděloval ve svém dopise v červnu 1947 poslanci ÚNS Ing. Milanu Reimanovi, že Kargul má potvrzení o účasti v SNP i od gen. M. Ferjenčíka a gen. J. Noska.⁴⁰ Kargul (Kierbel) kompromitoval celou řadu významných představitelů hospodářského a politického života. Osobně se znal z období

³⁷ VÚA-VHA, f. 100/52, sv. 34, a. j. 240, výpověď Adolfa Püchlera ze dne 22. prosince 1949.

³⁸ V Německu nakoupil 100 000 teploměrů, které se značným ziskem prodal ve Švýcarsku. Dále obchodoval s kanadskými kožichy, fotoaparáty, se skvosty, s cizími valutami, požívatinami atd. Archiv bezpečnostních složek (dále ABS), f. 310-83-3.

³⁹ ABS, f. 310-75-5.

⁴⁰ ABS, f. 310-75-5.

SNP i s Rudolfem Slánským, Bohumilem Laušmanem, gen. M. Ferjenčíkem, plk. A. Rašlou, gen. M. Širicou a s řadou dalších osobností. V jedné ze zpráv StB z roku 1947 její autor uvádí: „Upozorňuji na to, že na tomto případě je osobně zainteresováno velmi mnoho prominentních osob a vysokých úředníků i z ministerstva vnitra.“⁴¹

Podle údajů uvedených ve vyšetřovacích protokolech věnoval Kargul ve prospěch KSČ částku 500 000 Kčs. JUDr. Zdeňku Tomanovi odevzdal 28 000 amerických dolarů a 4 000 švýcarských franků, fotoaparáty, kameru a další zboží. Pro Československou národní banku získával v zahraničí valuty, stříbro i zlato. Ve Švýcarsku například získal pro Československou národní banku 5 tun stříbra. Nakonec byl ale dne 20. března 1948 předán polským bezpečnostním orgánům.⁴²

Adolf Püchler věděl i o vazbách Kargula na Zdeňka Tomana a o jeho známostech s prominentními osobami. Po návratu na 5. oddělení HŠ žádal Püchler od Reicina několik dní dovolené na cestu do Anglie, odkud si chtěl přivést osobní věci zanechané u paní Davidovičové, u které při pobytech v Anglii bydlel. Podle jeho vyjádření měl v Anglii také automobil, který hodlal prodat. Bedřich Reicin s jeho cestou do Anglie souhlasil a požadoval, aby pro něj přivezl různé věci. O cestě do Anglie hovořil Püchler také s gen. Bočkem. Ten rovněž souhlasil s jeho cestou a stejně jako Reicin žádal o nákup různých věcí, především šperků pro manželku.

V době, kdy jednal Püchler s Reicinem, přišel z ministerstva vnitra přípis podepsaný Jindřichem Veselým, velitelem Státní bezpečnosti, ve kterém žádal odebrání pasu a znemožnění cesty Püchlera do Anglie. Reicin nejdříve odmítl tento požadavek realizovat a po kurýru poslal na MV dopis, v němž žádal vysvětlení celého případu. Bylo zřejmé, že jde o mstu Zdeňka Tomana za to, že Püchler odmítl další spolupráci s ním. Ministerstvo vnitra zdůvodnilo své stanovisko tím, že Püchler v Anglii po roce 1945 prováděl šmelinu v takovém rozsahu, že by byl po příjezdu do Anglie zatčen a odsouzen nejméně na deset let.

Reicin, který byl podrobně informován o činnosti Püchlera ve prospěch Zdeňka Tomana, oznámil Püchlerovi, že si má vše vyřídit sám přímo s ministerstvem vnitra. Ten povolení k cestě do Anglie nakonec nedostal. Za této situace se Püchler rozhodl o všem podrobně informovat JUDr. Karla Vaše, který působil až do konce roku 1946 na 5. oddělení HŠ.

Karel Vaš od roku 1939 spolupracoval se sovětskými tajnými službami a měl úzké kontakty i na ministerstvo vnitra.⁴³ Ukázal Püchlerovi dokumenty, z nichž bylo zřejmé, že dr. Zdeněk Toman na něj shromažďuje kompromitující materiály. Karel Vaš spolu s Adolfem Püchlerem napsali koncem roku 1947 rozsáhlý dopis generálnímu tajemníkovi KSČ Rudolfu Slánskému. Podrobně v něm vylíčili celou činnost a spolupráci Püchlera s Tomanem. Dopis podepsal pouze Püchler. Následně se snažil odevzdat dopis osobně Slánskému. Nebyl však k němu připuštěn. Nakonec zanechal dopis jeho tajemnici dne 8. ledna 1948. Jednu kopii dopisu předal také Reicinovi. Později Püchler zjistil, že se o jeho dopisu ví na ministerstvu vnitra a že byl dokonce sekretářkou roznášen po kancelářích.

Püchler požádal Vaše o schůzku. Při rozhovoru mu sdělil, že by rád odešel z armády. Vaš mu nabídl práci. Na dotaz o jakou práci jde, sdělil Vaš Püchlerovi, že by pracoval pro Sovětský svaz. Püchler potom podal žádost o propuštění z armády.

⁴¹ ABS, f. 310-83-3.

⁴² Údaje o předání Kargula do Polska se liší – v dokumentu z roku 1952 je uvedeno datum 20. března 1948, v dalším dokumentu z roku 1954 je uvedeno datum předání 23. srpna 1948. ABS, f. 319-22-27; f. 310-75-5.

⁴³ Milada Trískalová, pozdější manželka JUDr. Karla Vaše, pracovala jako sekretářka JUDr. Zdeňka Tomana a měla podrobné informace o akcích, které organizoval. Ty předávala Karlu Vašovi.

Přísně tajné

Po převzetí moci komunistickou stranou v únoru 1948 se veškeré informace týkající se nelegálního získávání finančních prostředků v její prospěch staly nejstřeženějším státním tajemstvím. Až do roku 1989 byly přísně utajovány všechny archivní prameny, které obsahovaly dokumenty mající jakýkoli vztah k této problematice. V souvislosti s procesem proti spikleckému centru v čele s Rudolfem Slánským, v němž figuroval za armádu i Bedřich Reicin, byly vyšetřovány okolnosti vzniku a využívání tajného fondu OBZ. Nelegální získávání finančních prostředků rozvědkou ministerstva vnitra v letech 1946–1948 však nebylo nikdy podrobně vyšetřováno. Adolf Püchler byl v průběhu ledna a února 1948 několikrát pozván na ÚV KSČ, kde s ním hovořil tajemník Ústředního sekretariátu KSČ Osvald Závodský.⁴⁴ Upozorňoval jej na to, že proti němu Z. Toman „něco chystá“. Dne 2. března 1948 získal Püchler od švagra Zdeňka Tomana, který byl jeho přítelem, informaci, že má být zatčen. Zároveň mu sděloval, že je nejvhodnější doba k opuštění republiky. Püchler se svým zatčením počítal, ale o opuštění republiky nikdy neuvažoval. Nakonec byl Adolf Püchler dne 5. března 1948 zatčen Státní bezpečností a uvězněn.

Kolem dalšího osudu Zdeňka Tomana vznikla řada vážných pochybností a podezření. Již 12. ledna 1948 na něj byl vydán zatykač. Zatčen však byl až 27. dubna 1948. Dne 22. června 1948 se mu podařilo uprchnout ze zajišťovací vazby ve vězeňské nemocnici na Karlově náměstí a krátce na to opustil republiku. Podle vyjádření některých důstojníků obeznámených s případem byl Zdeněk Toman významným důvěrníkem Bedřicha Reicina. Podle jejich názoru se mu pravděpodobně právě proto podařilo dostat z policejní vazby a přes hranice. Toman opatroval Reicinovi finance, perské koberce, starožitnosti i další věci. Reicin měl údajně i soukromá kontakta ve Švýcarsku a v Izraeli.⁴⁵

Dne 8. května 1948, ještě v době, kdy byl Toman vězněn, spáchala jeho manželka sebevraždu skokem ze čtvrtého patra domu, v němž bydlela. V její kabelce byl zapečetěný dopis pro tehdejšího velitele StB Jindřicha Veselého. Závěr vyšetřování celého případu nepřinesl nic, co by zpochybňovalo sebevraždu. Zdeněk Toman byl v nepřítomnosti v roce 1949 odsouzen k trestu smrti a ztrátě veškerého majetku.⁴⁶

Důstojníka OBZ Adolfa Püchlera držela StB v naprosté izolaci. V květnu 1948 byl převezen z vězení na ministerstvo vnitra. Tam jej pracovníci ministerstva přesvědčovali, aby své peníze a auto v Anglii předal ministerstvu vnitra. Tím by se podle nich po propuštění z vězení vyhnul podezření, že chce uprchnout do zahraničí. Püchler podepsal potřebné formuláře na předání auta, částky 3 000 liber uložených u paní Davidovičové a 2 075 liber uložených u jeho agenta Schaleho. Jakmile podepsal potřebné dokumenty, byl opět odvezen zpět do vězení.⁴⁷

Po útěku Zdeňka Tomana navrhoval důstojník OBZ Vilém Kahan jeho fyzickou likvidaci v Německu, buď ve Frankfurtu, nebo v Mnichově. Tuto možnost kategoricky odmítl Osvald Závodský, tehdejší šéf StB.⁴⁸ Podivné okolnosti vývoje případu mohou vést ke vzniku základní otázky. Uprchl skutečně Zdeněk Toman s pomocí Bedřicha Reicina, nebo byl jeho odchod

⁴⁴ Osvald Závodský nastoupil ze stranické funkce ke Sboru národní bezpečnosti v listopadu 1948. Dne 29. srpna 1950 byl jmenován velitelem Státní bezpečnosti. V lednu 1951 byl zatčen, v prosinci 1953 odsouzen k trestu smrti a v březnu 1954 popraven.

⁴⁵ VÚA-VHA, f. 100/52, sv. 32, a. j. 217, výpověď plk. Otakara Žampacha o Bedřichu Reicinovi.

⁴⁶ ABS, f. V 5456 MV.

⁴⁷ VÚA-VHA, f. 100/52, sv. 34, a. j. 240, výpověď Adolfa Püchlera ze dne 22. prosince 1949.

⁴⁸ VÚA-VHA, f. 100/52, sv. 33, a. j. 231, záznam se soudruhům mjr. Kahanem dne 1. III. 1951 v komisi stranické kontroly.

přípraven obranným zpravodajstvím a Toman následně organizoval v zahraničí špionáž ve prospěch Československa?

Uvedený případ nelegálního získávání finančních prostředků a následně řešení vzniklé situace ukazuje, že nejen OBZ, ale i ostatní tajné služby působily v letech 1945–1948 s vědomím výlučného postavení a nepostizitelnosti za porušování platných zákonů. Zároveň potvrzuje, že Komunistická strana Československa i její čelní představitelé neváhali využít v zápasu o politickou moc jakékoliv metody a prostředky vedoucí ke stanovenému cíli. Zcela zjevně se drželi známého hesla: Účel světlí prostředky. V tomto smyslu byla politika komunistické strany po únoru pokračováním metod a prostředků používaných v době zápasu o politickou moc v letech 1945–1948. Zcela běžné bylo každodenní porušování tehdy platných zákonů a dokonce i vnitřních norem (stanov) samotné komunistické strany.

Již v době před únorem 1948 docházelo k úzkému propojení stranických a státních orgánů, včetně bezpečnostních složek. O personálním složení a obsahu činnosti bezpečnostních složek fakticky rozhodovalo vedení KSČ. Nelegální praktiky využívaly tyto služby s vědomím KSČ a mnohdy s jeho posvěcením již v době, kdy KSČ nedisponovala neomezenou mocí.

Finanční prostředky získané šéfem rozvědky ministerstva vnitra dr. Zdeňkem Tomanem měly být využity především k financování volební kampaně KSČ v roce 1948. Vývoj vnitropolitické situace nakonec vedl k rozhodujícímu střetnutí o politickou moc ještě před zahájením volební kampaně. Získané finanční prostředky byly využity k jiným účelům. Vedení komunistické strany vyčleňovalo peníze na podporu masových akcí, které byly namířeny proti „buržoazní reakci“. Komunistická strana financovala například sjezd závodních rad a také sjezd rolnických komisí. Na tyto účely nařídil organizační sekretariát ÚV KSČ vyčlenit 40 000 korun.⁴⁹ Komunisté financovali i svoz účastníků velkých manifestací, převážně dělníků z továren v Praze, na Kladně a z blízkého okolí Prahy na Staroměstské a Václavské náměstí v průběhu únorových dnů roku 1948.

Počátkem roku 1948 organizovala KSČ dokonce třítydenní kurzy pro velitele stanic SNB, který rovněž financovala. Důvodem byl údajně nedostatek finančních prostředků na ministerstvu vnitra. Do kurzů byli přijímáni i příslušníci SNB, kteří nebyli členy KSČ. Těm byly dokonce slibovány výhody při závěrečných zkouškách.⁵⁰

O uchopení moci komunistickou stranou bylo rozhodnuto v únoru 1948. Zároveň začal zápas o významné pozice uvnitř komunistické strany. Za této situace učinilo vedení KSČ opatření, aby se informace o nelegálním získávání finančních prostředků nedostalo na veřejnost.

Adolf Püchler byl jedním z prvních, kteří skončili ve vězení bezprostředně po únoru 1948. Nikdy nebyl obviněn za nezákonné jednání, kterého se prokazatelně dopustil před únorem 1948. Nakonec byl obviněn za spoluodpovědnost z porušování povinností ve strážní službě. Důvodem byla skutečnost, že v době svého pobytu ve věznicí StB podplatil strážné, kteří mu do vězení nosili dopisy od manželky a dalších osob, alkohol a další požitaviny. Přestože se na všechny činy, jichž se dopustil, plně vztahovala amnestie prezidenta republiky ze dne 19. června 1948, zůstal ve vězení. Počátkem srpna 1948 byl převezen do věznice OBZ.

Dne 22. října 1948 bylo vydáno usnesení vojenské prokuratury o upuštění od jeho stíhání, odůvodněné amnestií prezidenta republiky. Přesto byl až 8. dubna 1949 odsouzen za spoluvinu na zločinu porušení povinností ve strážní službě na sedm měsíců nepodmíněně. V době, kdy měl být propuštěn z vězení – v prosinci 1949, sepsal rozsáhlý protokol o své činnosti od dvacátých let, který má více než 400 stran. Značnou část dokumentu tvoří informace o desítkách osob,

⁴⁹ NA, f. 02/3, sv. 1, a. j. 49, zápis ze schůze organizačního sekretariátu ÚV KSČ ze dne 13. února 1948.

⁵⁰ NA, f. 100/24, sv. 39, a. j. 828.

kteří působily za války v Anglii. Tyto informace byly v mnoha případech využity OBZ k odstranění důstojníků, kteří za války působili v Anglii z armády. Z archívních pramenů nelze zjistit, kdy byl Adolf Püchler z vězení propuštěn.⁵¹ Na začátku šedesátých let, kdy byly prošetřovány nezákonné procesy z padesátých let, byl Adolf Püchler rehabilitován. Své rehabilitace se však již nedožil. Zemřel 29. dubna 1961.

Také okolnosti útěku Zdeňka Tomana a jeho aktivit do roku 1948 zůstaly dodnes zahaleny rouškou tajemství. Zdeněk Toman po svém útěku z Československa žil až do osmdesátých let ve venezuelském Caracasu. Na sklonku života se přestěhoval ke své sestře do USA. Po listopadu 1989 byl rehabilitován. Byl mu zrušen trest smrti a vyměřen zbytkový trest jeden rok vězení. Ani při rozhovoru s historikem Josefem Slaninou v americké Santa Barbaře v roce 1994 nesdělil bližší podrobnosti o svém útěku z Československa a o svém podílu na nelegálním financování KSČ. Přesné datum jeho úmrtí není známo. Zemřel v USA v druhé polovině devadesátých let.

Summary

Illegal Financing and Secret Funds on the Czechoslovak Communist Party's Path to Power

The study analyzes the creation of illegal slush funds and their use by the Communist Party and the secret services in the army and the Ministry of Interior in the struggle for political power in the years 1945–1948. The text is based on a detailed study of archival sources deposited in the fund Ministry of National Security at the National Archives in Prague and other materials stored in the Military History Archive in Prague and in the Security Services Archives

The first section is devoted to the wider context of the financing of political parties in the postwar period. The next part deals with the role of the secret services, which was dominated by the Communist Party in 1945 because of obtaining illegal finances and creating slush funds. The main attention is focused on creating a slush fund of so called Defense Intelligence at the end of the war and immediately after the liberation. Furthermore, the study shows how the funds were obtained by Interior Ministry intelligence abroad by violation of applicable laws.

The study also includes examples of the use of finances obtained illegally by the Communist Party in the struggle for political power and its efforts to conceal everything that this issue touches. The final section is devoted to the fates of the main actors of illegal transactions made by the intelligence service of the Ministry of Interior.

---

⁵¹ Autorovi studie se nepodařilo objasnit okolnosti propuštění Adolfa Püchlera z vězení ani ve spolupráci s historiky vězeňské služby. V roce 2008 kontaktoval autora vnuk Adolfa Püchlera Pavel Formánek. Podle jeho sdělení se nepodařilo ani jeho otci (synovi Adolfa Püchlera, který se narodil v roce 1954) objasnit okolnosti jeho věznění a propuštění z vězení. Podařilo se mu zjistit pouze to, že v roce 1956 působil, zřejmě ve službách československé rozvědky, v Maďarsku. Püchlerovu synovi byl po narození vystaven rodný list na jméno Formánek. Ani na základě několika žádostí mu v šedesátých a v sedmdesátých letech nebylo úřady povoleno změnit jméno na Püchler. Rozhovor s Pavlem Formánkem v Praze dne 23. března 2008.